

14.1.2011

ASIANAJAJAPÄIVIEN 2011 PUHEENJOHTAJAN PUHE

Arvoisa oikeusministeri, hyvät kutsuvieraat ja parhaat kollegat, kärvänner,

Minulla on ensimmäistä kertaa ilo toivottaa teidät kaikki asianajajapäiville.

1 Puheen sisältö

Tultuani valituksi puheenjohtajaksi totesin, että viestintä on yksi tärkeimmistä puheenjohtajan tehtävistä. Liiton puheenjohtajan viestinnän kohteena on asianajajakunnan (joka muodostaa asianajajalaitoksen) olemassaolon tarkoitus ja tehtävä. Muodostamani synteesi tästä tarkoituksesta ja tehtävästä muodostavat puheeni ensimmäisen ja pisimmän osan. Tämän jälkeen esittelen oikeuspoliittisen forumin aiheen ja viimeksi vielä käsittelen muutamalla sanalla pääpuhujamme professori Martin Scheininin aihetta.

2 Asianajajalaitos

2.1 Oikeus saada oikeudellisia neuvoja

Asianajajalaitos on olemassa kansalaisia ja yrityksiä varten.

Oikeusvaltiossa kansalaisilla tulee olla oikeus saada oikeudellista apua, ainakin jos uskoo Euroopan unionin perusoikeuskirjaan ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaan jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa todetaan, että jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Sitten lukisin, mitä Suomen perustuslaissa sanotaan oikeudesta saada oikeudellisia neuvoja tai edes oikeudesta puolustukseen mutta kun siinä ei sanota suoraan mitään:

18.1.2011

Perustuslakimme 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa ja että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeus saada käyttää lainoppinutta avustajaa joudutaan tulkitsemaan yhtenä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista.

Perustuslain 22 §:ssä todetaan, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen, mitä kautta perustuslakimme turvaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaiset oikeudet, myös oikeuden puolustukseen.

Jos sitten seuraavan perusoikeusuudistuksen yhteydessä, joskus aikaan, saisimme perustuslakiin maininnan jokaisen oikeudesta saada oikeudellisia neuvoja tai edes oikeudesta saada avustajakseen lainoppineen puolustajan, eikä tätä oikeusturvan kannalta olennaista oikeutta tarvitsisi enää perustaa perustuslain tulkintaan.

2.2 Luottamuksellisuuden suojaaminen

Oikeudellisen avun antaminen edellyttää ensiksikin, että päämies kertoo asianajajalleen kaikki asiaan liittyvät tiedot ja seikat. Jotta päämies voi vapaasti kertoa kaiken asiaan liittyvän, hänen on voitava luottaa siihen, että kaikki päämiehen salassa pidettäväksi tarkoittama tieto pysyy salassa asianajajallaan.

Oikeudellisen avun saamisen edellytys on siksi, että lailla säädetään asianajajille salassapitovelvollisuus ja salassapito-oikeus. Asianajajan salassapito-oikeus liittyy ensisijassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todisteluäännöksiin, joita uudistavan toimikunnan oikeusministeriö on vast'ikään asettanut. Tässä yhteydessä nykyinen asianajajan salassapito-oikeutta koskeva epäselvä ja mielestäni liian kapea-alainen säädös on saatava täsmennettyä, mistä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on niin kutsutun Sallisen tapauksen yhteydessä huomauttanut.

Pidän myös tärkeänä, että annettaessa viranomaisille tiedonsaanti- ja tarkastusoikeuksia samassa yhteydessä pidetään lainsäädännössä huoli siitä, että viranomaisen oikeudet eivät ulotu päämiehen ja asianajajan väliseen yhteydenpitoon.

18.1.2011

2.3 Riippumattomuuden suojaaminen

Toiseksi oikeudellisen avun saaminen edellyttää, että päämies voi luottaa asianajajaansa. Luottamuksen muodostumisen olennainen rakenteellinen elementti on, että asianajajalla ei ole riippuvuussuhdetta päämiehen vastapuoleen. Kun useassa tapauksessa, kuten rikos- ja hallintoasioissa päämiehen vastapuolena on viranomainen, asianajajalaitos tulee lainsäädännön keinoin toteuttaa riippumattomana julkisesta vallasta.

2.4 Sammanfattning av statens skyldigheter

Advokatverksamhet kan inte bedrivas endast på basis av mänskliga rättigheter, utan staten måste genom lagstiftning garantera tre saker:

1. Den konfidentiella karaktären av kontakten mellan huvudmannen och advokaten bör skyddas genom lag.
2. Advokaternas oavhängighet är en förutsättning för det konfidentiella förhållandet mellan huvudmannen och advokaten och skall säkerställas genom att grunda en legislativt självständig och oberoende advokatorganisation, i Finland Finlands Advokatförbund
3. Att ge offentlig rättshjälp till dem som inte själv har ekonomiska möjligheter att skaffa rättsliga tjänster.

2.5 Sääntely ja lupien antaminen

Tämän jälkeen katse kääntyy asianajajalaitokseen. Toimeenpanovalta, joka edustaa valtiota asianajajan päämiesten vastapuolena, ei voi lain tasosta sääntelyä alemmalla säädöstasolla itsenäisesti määrätä riippumattoman asianajajalaitoksen toiminnasta ja sen ehdoista. Siksi asianajajalaitoksen on itse säänneltävä toimintansa. Asianajajaliiton yksi päätehtävistä on asianajotoiminnan sääntely ja toimintaan liittyvien lupien antaminen. Sääntelyn ehkä tärkein osa on hyvän asianajajataavan keskeisen sisällön kiteyttäminen hyvää asianajajatapaa koskeviksi ohjeiksi.

2.6 Valvonta

Asianajajat eivät valitettavasti aina toimi moitteettomasti. Jotta päämiehillä ja muillakin olisi mahdollisuus valittaa asianajajan toiminnasta ilman, että päämiehen asianajajille uskomat salaisuudet tulisivat ilmi ja jotta päämiesten vastapuolilla, julkinen valta mukaan lukien, ei olisi valvontatoimenpiteiden kautta mahdollista vaikuttaa asianajajien toimintaan heidän edistäessään päämiestensä etua ja oikeutta, asianajajien on itse järjestettävä ensiasteinen valvontansa. Siksi Asianajajaliitossa toimii

18.1.2011

valvontalautakunta ja siksi Asianajajaliitto harjoittaa asianajajien yleisvalvontaa.

Tässä yhteydessä palaan perustuslain seuraavaan uudistukseen, jossa yhteydessä toivon perustuslain 124 §:ään lisättäväksi uuden momentin, joka myöntää Asianajajaliitolle viranomaisstatuksen sen huolehtiessa lakiin perustuvien julkisyhteisöisten tehtäviensä hoitamisesta.

Hyvät asianajajakollegat, päämiestemme oikeus saada riippumatonta oikeudellista apua johtaa rakenteellisesti siihen, että meidän on itse huolehdittava oman toimintamme sääntelystä ja valvonnasta.

2.7 Asianajotoiminnan harjoittaminen ja kehittäminen

Asianajotoiminnan harjoittaminen eettisesti korkeatasoisesti on välttämättömyys, jotta yhteiskunta voi sallia päämiehen ja asianajajan välisen luottamuksellisen suhteen, johon sisältyy tai ainakin tulisi sisältyä asianajajan laaja salassapito-oikeus. Vastaavasti päämiehillä ja yhteiskunnalla on oikeus olettaa, että asianajajakunta sääntelee ja valvoo itseään siten, että päämiehet saavat korkeatasoista oikeudellista palvelua. Korkeatasoisen oikeudellisen palvelun tarjoaminen on myös jokaisen asianajajan etu, koska sellaisella palvelulla on kysyntää markkinoilla.

Korkeatasoisen oikeudellisen palvelun saaminen ei ole mahdollista ilman, että asianajajat jatkuvasta kehittävät toimintaansa. Kehittäminen voi koskea ammatillista osaamista tai palvelun tuottamista muutoin. Kulakin asianajajilla on itsenäinen vastuu siitä, että he kehittävät itseään. Asianajajaliiton tulee puolestaan kaikin tavoin auttaa ja tukea asianajajia asianajotoiminnan harjoittamisessa. Tämä voi tarkoittaa koulutuksen järjestämistä, oppaiden laatimista, yhteydenpitoa ministeriöön, tuomioistuimiin, syyttäjiin, oikeusturvavakuuttajiin tai vaikkapa asianajajapäivien järjestämistä tai muita tilaisuuksia, joissa asianajajilla on mahdollisuus tavata toisiaan ja tärkeimpien sidosryhmien edustajia. Merkittävä osa asianajotoiminnan kehittämisestä, asianajajille annattavasta tuesta toteutetaan liiton paikallisosastojen toiminnan kautta.

Yksi esimerkki pitkäkestoisesta kehittämisestä koskee sovintomenetelyä. Asianajajaliitto on 15 viime vuoden aikana kouluttanut lähes 300 sovittelijaa. Itse sovittelijakoulutuksen käyneenä voin kertoa, että sovittelijakoulutus antaa lisävalmiuksia kaikkein asianajotoimeksiantojen hoitamiseen.

18.1.2011

2.8 Oikeuspoliittinen kehittäminen

Liiton yli 50 vuotta vanhoissa säännöissä on laittamattomasti todettu liiton oikeuspoliittisen toiminnan ydin: ”Liitto pyrkii myös seuraamaan oikeuskehitystä maassa sekä lausuntoja antamalla ja aloitteita tekemällä tarjoamaan kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi.”

Hoitamiensa toimeksiantojen ja jatkuvan päämiesyhteydenpidon perusteella asianajajat näkevät paremmin kuin kukaan muu kansalaisten ja yritysten tarpeet oikeusturvan kehittämisessä. Näiden tarpeiden välittäminen lainvalmisteluun ministeriöissä ja lainsäädäntötyöhön eduskunnassa on oikeutemme mutta myös velvollisuutemme toimiessamme lainsäädännön ja oikeudenhoidon kehittämisessä yhdenvertaisesti muiden oikeuslaitoksen toimijoiden, tuomarien, syyttäjien ja ulosottovoutien rinnalla.

Asianajajien oikeusolojen kehittämistä kohdentaman työn määrällinen ja laadullinen lisääntyminen on havaintojeni mukaan merkittävästä parantanut asianajajien yhteiskunnallisen arvostusta, ainakin niiden silmissä, jotka itse ovat mukana samaisessa kehitystyössä.

2.9 Miten asianajajalaitos toimii

Hyvät kuulijat, kuinka asianajajalaitos Asianajajaliiton muodossa hoitaa sääntely-, valvonta-, asianajotoiminnan ja oikeuspoliittisen kehitystyön?

Euroopan komissio on nimennyt vuoden 2011 Euroopan vapaaehtoisuustoiminnan vuodeksi. Teemavuoden 2011 aikana tuodaan esille vapaaehtoisuuden yhteiskunnallista merkitystä ja kannustetaan entistä useampia osallistumaan siihen. Työskentely on mahdollista monenlaisissa yhteisöissä, esimerkiksi urheiluseuroissa tai avustus- ja hyväntekeväisyysjärjestöissä.

Myös Asianajajaliiton toiminta perustuu merkittävältä osalta vapaaehtoistoimintaan. Liiton hallituksen yhdeksän jäsenen lisäksi valiokunnissa, lautakunnissa ja toimikunnissa toimii 60 asianajajaa. Eilen täällä Kalastajatorpalla pidettiin valtuuskunnan kokous, jossa liiton ylintä päätösvaltaa käytti 55 asianajajaa. Asianajajaliitto toimii paikallisesti 12 osastossa. Jokaisella osastolla on hallitus, jossa toimii 5-9 asianajajaa, yhteensä arviolta 80 asianajajaa. Asianajajaliiton oikeuspoliittinen toiminta perustuu 18 asiantuntijaryhmän työhön, mihin osallistuu yli 110 asianajajaa. Asianajajaliiton valvontalautakuntaan kuuluu varajäsenet mukaan lukien 11 asianajajaa. Monta kymmentä asianajajaa suorittaa vuosittain

18.1.2011

toimistotarkastuksia ja uusien asianajotoimistojen ensitarkastuksia. Osa asianajajista osallistuu liiton useammankin toimielimen toimintaan, mutta runsaat 300 asianajajaa käyttää vuosittain vähintään yhden päivän asianajalaitoksen tarkoituksien edistämiseen, usea asianajaja käyttää tähän toimintaan enemmän kuin kymmenen päivää vuodessa. Kaikki ilman taloudellista korvausta vain sen vuoksi, että oikeusvaltion yksi edellytys, korkealaatuisen riippumattoman oikeudellisen palvelun, asianajopalveluiden saatavuus voidaan toteuttaa.

Esitän suuren kiitoksen kaikille kollegoille, jotka olette osallistuneet Asianajajaliiton toimintaan ja sitä kautta olette olleet ylläpitämässä ja kehittämässä suomalaista oikeusvaltiota kansalaisten ja yritysten parhaaksi. Toivon, että Asianajajaliiton tehtäviin tunnetaan kiinnostusta jatkossakin. Asianajajaliiton nuorten toimikunnan työ ja Asianajajaliiton Nuorten Päivien runsaslukuinen osallistujajoukko antaa minulle uskoa siihen, että meillä on tulevaisuudessakin runsaasti asianajajia, jotka pitävät asianajolaitoksen ylläpitoa ja kehittämistä tärkeänä osana asianajajan työtään.

2.10 Asianajajat ovat osa oikeuslaitosta

Hyvät asianajajakollegat, hoitamalla tehtävämme kunnialla olemme saavuttaneet paikkamme oikeuslaitoksen keskiössä. Tätä osoittaa se, että meillä on ollut ilo vastaanottaa asianajajapäiville reilusti yli 100 kutsuvierasta oikeuselämän kaikilta aluilta ja tärkeimmistä sidosryhmistämme. Hyvät kutsuvieraat, suuret kiitokset siitä, että olette tulleet paikalle ja toivon koko sydämestäni, että viihdytte asianajajapäivillä.

Päätän asianajajalaitosta koskevan esitykseni toteamukseen, että toimintamme on olennaista oikeusvaltion olemassa olon kannalta. Siksi meistä on olemassa laki. Meidän on muistettava yhteiskunnallinen erityistehtävämme, mutta jos sen teemme, meidän ei tarvitse etsiä työllemme ja toiminnallemme sen suurempaa tarkoitusta. Asianajajalla on oikeus olla ylpeä tekemästään työstä.

3 Suomalaisen oikeusvaltion kehittämisen mahdollisuudet ja haasteet

Oikeuspoliittisen forumin teemana on suomalaisen oikeusvaltion kehittämisen mahdollisuudet ja haasteet. Teema valittiin ottaen huomioon tulevat eduskuntavaalit. Uskon, että saamme foorumin puhujilta näkemyksiä, joiden perusteella meidän jokaisen on helpompi osallistua toivon mukaan ennen vaaleja kiihtyvään ja laajenevaan oikeuspoliittiseen keskusteluun.

18.1.2011

Myös Asianajajaliitto laati viime kesänä näkemyksenä tarvittavista oikeuspoliittisista uudistuksista. Muutamaksi tärkeimmäksi koettiin todistamista koskevan lainsäädännön uudistaminen ja rikosasioiden käsittelyn nopeuttaminen. Ensiksi mainitusta asiasta oikeusministeriö on jo perustanut toimikunnan ja jälkimmäisestä työryhmän ja toissapäivänä jatko työryhmän. Monet muut liiton mielestä tärkeät uudistukset on mainittu ministeriön tulevaisuuskatsauksessa ja toimintasuunnitelmassa, joihin suosittelen perehtymään,

Yksi asia ei kuitenkaan ole tullut mainituksi: sosiaaliturvan muutoksenhaun uudistaminen. Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnat käsittelevät vuosittain noin 50.000 valitusta. Muutoksenhakulautakuntia voidaan verrata erityishallintotuomioistuimiin. Niiden toiminta ja lautakuntien jäsenten nimittäminen kuitenkin poikkeaa tuomioistuinten toiminnasta ja tuomareiden nimittämisestä. Hallintolainkäyttöä ollaan tällä hetkellä vahvasti kehittämässä. Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnat vaikuttavat merkittävästi kansalaisten oikeusturvan satavuuteen. Sosiaaliturvan muutoksenhaku tulisi siirtää opetusministeriöstä ja STM:stä oikeusministeriön hallinnonalalle ja että samassa yhteydessä tulisi pohtia, onko enää olemassa syitä, ettei sosiaaliturvan muutoksenhakua voisi jatkossa hoitaa hallintolainkäytön tavanomaisessa menettelyssä (hallintoratkaisu - hallinnon sisäinen oikaisu - hallinto-oikeus - KHO). Kolmea ministeriötä koskeva asia lienee käytännössä mahdollista saada sovittua vain hallitusneuvottelujen yhteydessä.

4 **Ihmisoikeudet, oikeudenmukaisuus, laillisuus**

Professori Martin Scheininin esityksen aiheena on ihmisoikeudet, oikeudenmukaisuus, laillisuus. Oikeudenmukaisuuden käsite on saanut viime aikoina siipeensä. Tätä kuvaa esimerkiksi Talouselämän edellinen päätoimittaja Pekka Seppänen kolumnissaan toukokuussa 2009: ”Oikeudenmukaisuus-sanaa kuulee yhä useammin. Oikeudenmukaisuus on jotakin niin itsestään selvästi hyvää, että siihen voi vedota, jos ei muuta keksi.” Kauppalehden Olli Herrala runsaan viikon vanhassa nettiblogissaan EVA:n johtaja Matti Apuseen viitaten toteaa, että Apunen oli kerännyt listan julkisen keskustelun ”oikeista” avainsanoista. Viesti on niin sanotusti korrekti, jos näkee tai kuulee esimerkiksi sanan oikeudenmukaisuus, joka sana kuuluu yhteiskunnallisen keskustelun puppugeneraattoriin.

Pitäisikö oikeudenmukaisuuden käsitteen käytöstä sitten luopua? Oma vastaukseni on, että ei, kun puhutaan oikeudenmukaisuudesta osana oikeusturvan käsitteistöä. Näin tekee perustuslakimme. Oikeudenmu-

18.1.2011

kaisuus mainitaan perustuslaissamme kaksi kertaa, ensiksi perustuslain 1 §:ssä, jossa todetaan, että valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Edelleen perustuslain 21 §:ssä todetaan, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Toivotaan, ettei oikeudenmukaisuuden käsitteen ryöstöviljely vähennä erittäin tärkeän, joskin sisällöltään väljähkön käsitteen arvoa.

Perus- ja ihmisoikeudet ja niistä puhuminen tuntuvat ärsyttävän monia. Ärsytys voi perustua vain siihen, ettei kuulija ole pystynyt tai halunnut olla kehityksessä mukana. Vielä urani alussa oli tyypillinen ajatus, että juttua saattoi pitää hävittynä, jos jutussa joutui vetoamaan perus- tai ihmisoikeuksiin. Nykyään asianajajan ja muidenkin oikeuslaitoksessa toimijoiden on pystyttävä soveltamaan perus- ja ihmisoikeuksien sisältöä käsittelemissään asioissa, mikä ei kuitenkaan aina ole helppoa. Ehkäpä soveltaminen on meille helpompaa kuultuamme professori Scheininin esityksen.

5 Lopputoivotus

Toivotan kaikille erittäin antoisia asianajajapäiviä. Toivon, että voitte nauttia korkeatasoista esityksistä ja keskusteluista kollegoiden kanssa. Meitä on illalla jälleen yli 1.000 illastajaa. Kalastajatorppa tekee parhaansa saada ruokittua meidät lämpimällä ruoalla ja juotettua janoiset. Toivotan malttia ja juhlamieltä.

Mika Ilveskero
Suomen Asianajajaliiton puheenjohtaja